

Emilia Pankanin

Uniwersytet Mikołaja Kopernika

 <https://orcid.org/0000-0002-0718-5138>

pankanine@umk.pl

O emocjach w polskojęzycznym i niemieckojęzycznym komentarzu sportowym. Analiza porównawcza elementów językowych nazywających emocje i służących ich wyrażaniu

Streszczenie. Przedmiotem rozważań w niniejszym artykule są elementy językowe nazywające emocje i służące ich wyrażaniu w polskojęzycznym i niemieckojęzycznym komentarzu sportowym. Podstawę materiałową badania tworzy korpus poświadczeń kontekstualnych wyekscerpowanych z transmisji sportowej na żywo Pucharu Świata w narciarstwie alpejskim i biathlonie w sezonie 2023/2024. Analiza materiału badawczego pozwoliła na stwierdzenie, że liczne przykłady ilustrujące udział podobnych emocji w widowisku sportowym świadczą o ich uniwersalnym charakterze. Odnotowane w materiale badawczym różnice zaś wiązać można z popularnością badanej dyscypliny sportowej, stopniem zaangażowania emocjonalnego komentatora i standaryzacji komentarza sportowego.

Słowa kluczowe: emocje, komentarz sportowy, metafora

Emotions in Polish and German sports live commentary. A comparative analysis of linguistic means used to express and refer to emotions

Summary. The paper examines linguistic means used to designate and express emotions in Polish and German sports live commentary. The analysis has been based on contextual citations derived from selected real-time live commentary of the Alpine Ski World Cup and the Biathlon World Cup of the season 2023/2024. The analysis has shown that a significant number of examples illustrating similar conceptualizations of emotions in Polish and German stands for their universal character. The main differences between sports commentaries in question may result from the popularity of a sports discipline, emotional involvement of the sports commentator, or standardization of the sports commentary.

Keywords: emotions, sports commentary, metaphor

Wprowadzenie

Emocje stanowią nieodłączny element każdego widowiska sportowego. Towarzyszą sportowcom, trenerom i kibicom oraz komentatorom sportowym, przyglądającym się zmaganiom sportowym i odpowiedzialnym nie tylko za ich obiektywne opisywanie, ale i komentowanie. Komentarz sportowy cechuje z jednej strony deskrytywizm i bezpośrednio nazywanie emocji uczestników wydarzenia, z drugiej zaś strony element wartościujący, służący budowaniu napięcia i wzbudzaniu oraz podtrzymywaniu emocji u jego odbiorców. Język komentatora sportowego, jako jeden z elementów języka sportu (Taborek 2012; Tworek 2000), może zatem spełniać, poza funkcją informacyjną, impresywną, fatyczną, czasami poetycką, także funkcję ekspresywną (Grochala 2019: 22), a nawet być „przepelniony ekspresją” (Grochala 2012a: 205). *Emocja* w *Wielkim słowniku języka polskiego* zdefiniowana jest jako reakcja organizmu człowieka na zdarzenie lub sytuację: ‘silne uczucie, wywołane przez jakieś intensywne przeżycie, objawiające się ożywioną mimiką, gestykulacją, podniesionym głosem, przyspieszonym biciem serca lub wewnętrznym pobudzeniem danej osoby’ (WSJP). Monika Schwarz-Friesel (2013) zauważa, że na gruncie językoznawstwa nie wykształciła się jeszcze jednoznaczna definicja emocji. Wśród powodów takiego stanu rzeczy wymienia subiektywny wymiar emocji, trudność w określeniu i nazwaniu odczuwanych emocji, zacieranie różnic między wyrazami *Emotion* a *Gefühl*, wykluczenie elementu kognitywnego i wartościującego w proponowanych definicjach słownikowych oraz całkowite pominięcie w wielu leksykonach hasła *Emotion* (Schwarz-Friesel 2013: 43–48). Nadmienić należy, że internetowy słownik języka niemieckiego DUDEN rejestruje użycie zarówno wyrazu *Emotion* (emocja¹), jak i *Gefühl* (uczucie²), choć w przypadku tego drugiego liczba przykładów użycia jest większa. Wspomniane źródło leksykograficzne definiuje *Emotion* jako ‘psychische Erregung, Gemütsbewegung; Gefühl, Gefühlsregung’, podczas gdy *Gefühl* to ‘das Fühlen (1a); (durch Nerven vermittelte) Empfindungen; gefühlsmäßiger, nicht näher zu erklärender Eindruck; Ahnung’. Porównując przytoczone definicje, można przypuszczać, że *Emotion* odnosi się do reakcji człowieka, a *Gefühl* do stanów psychicznych i odczuwania. W hasle słownikowym zawiera się informacja o trudności w dokładniejszym zdefiniowaniu *Gefühl*, co wynikać może z faktu, iż uczucia (jak i emocje) mają charakter subiektywny, a ich precyzyjne nazywanie za pomocą języka jest często bardzo trudne.

¹ Na potrzeby niniejszego artykułu ekwiwalent w języku polskim został ustalony na podstawie internetowego słownika PONS <https://de.pons.com/%C3%BCbersetzung/deutsch-polnisch/Emotion> (dostęp: 26.06.2024).

² Ekwiwalent w języku polskim został ustalony na podstawie internetowego słownika PONS <https://de.pons.com/%C3%BCbersetzung/deutsch-polnisch/Gef%C3%BChl> (dostęp: 26.06.2024).

W WSJP PAN odnaleźć zaś można aż sześć znaczeń leksemu *uczucie*:

- 1) 'stan psychiczny, którego doświadczamy w związku z jakąś sytuacją lub zdarzeniem i w którym wyrażamy nasz stosunek do samego siebie lub otoczenia';
- 2) 'przeciwdziałanie rozumowi – ta część psychiki ludzkiej, która wpływa na nasze działania i przeciwstawiana jest rozsądkowi i logice';
- 3) 'miłość – stan psychiczny będący wyrazem miłości lub namiętności do drugiej osoby';
- 4) 'zapał – zaangażowanie emocjonalne w robienie czegoś';
- 5) 'doznanie fizyczne – to, czego doznajemy fizycznie';
- 6) 'wrażenie – wrażenie, że coś się dzieje lub się wydarzy'.

Emocja w języku polskim w tym samym słowniku definiowana jest jako 'silne uczucie, wywołane przez jakieś intensywne przeżycie, objawiające się ożywioną mimiką, gestykulacją, podniesionym głosem, przyspieszonym biciem serca lub wewnętrznym pobudzeniem osoby'(WSJP).

Odnosząc się do niejasnych ram definicyjnych pojęcia *Emotion*, Schwarz-Friesel proponuje własną, „roboczą” definicję (oryg. *Arbeitsdefinition*):

Für in diesem Buch folgende Abhandlungen und Analysen werde ich daher eine Arbeitsdefinition vorschlagen, die Emotion als einen mehrdimensionalen Komplex von bewussten und unbewussten Kenntnissen, Repräsentationen und Prozessen beschreibt. Kennzeichnend für emotionale Kenntnisse, Zustände und Aktivierungen ist, dass es sich hierbei um auf innere und äußere Erlebenskomponenten bezogene Bewertungen handelt. Diese evaluative Komponente ist zunächst das distinktive Unterscheidungsmerkmal hinsichtlich kognitiver Kenntnissysteme [...]. (Schwarz-Friesel 2013: 48).

Na potrzeby rozważań i analiz zawartych w niniejszej książce proponuję roboczą definicję, która określa emocję jako wielowymiarowe połączenie zachodzących świadomie i nieświadomie procesów kognitywnych i reprezentacji mentalnych. Charakterystyczny dla poznania, stanu i aktywizacji emocjonalnej jest fakt, że chodzi tutaj o wartościowanie odnoszące się do zewnętrznych i wewnętrznych aspektów doświadczenia. W odniesieniu do systemów kognitywnych właśnie ten element wartościujący jest cechą dystynktywną emocji [...] [przełk. – E.P.].

Sklaniająca się w swoich badaniach ku językoznawstwu kognitywnemu Schwarz-Friesel (2008: 277) zauważa potrzebę podjęcia badań nad emocjami w języku, zwracając szczególną uwagę na relacje, jakie zachodzą między procesami poznawczymi, emocjami i językiem. Jak zauważa Artur Rejter (2010: 77): „Przełom w językoznawczych badaniach nad emocjami przynosi kognitywizm – wcześniej marginalizowano kwestię emocji, traktując je jako aspekt konotacji semantycznych lub przedmiot stylistyki. Kognitywizm zaś zbliżył lingwistykę do psychologii, a ta wiąże się bezpośrednio z emocjami”. Jednym z elementów językowych służących nazywaniu i wyrażaniu emocji, a podejmowanym w badaniach mieszczących się w zakresie językoznawstwa kognitywnego, są metafory i metonimie. Za przykład niech posłużą w tym miejscu metafory ontologiczne i strukturalne obecne w języku angielskim: ANGER IS HOT FLUID IN

A CONTAINER (*She is boiling with anger*), ANGER IS INSANITY (*The man was insane with rage*); HAPPINESS IS VITALITY (*He was alive with joy*), HAPPINESS IS HEALTH (*It made me feel great*) (Kövecses 2000: 21–24), w języku polskim i angielskim: *umierał ze strachu* – *was dying of fear*; *owładnął go strach* – *fear overwhelmed him*; *dopadł mnie strach* – *fear caught me* (Lewandowska-Tomaszczyk, Wilson 2013: 433). Także w komentarzu sportowym odnotować można liczne przykłady użycia metafor i metonimii odnoszące się do sfery emocji: *fala gniewu*, *gorączka przedmeczowa*, *gorycz porażki*, *stanął jak wryty* (Ostrowski 2021: 347–349). W niniejszym artykule poświęconym środkom i elementom językowym służącym wyrażaniu i nazywaniu emocji w komentarzu sportowym przyjmuję za Jackiem Szczepaniakiem (2017: 262), że „w oparciu o konstruktywistycznie i interakcjonalnie ufundowane rozumienie ludzkich stanów wewnętrznych w celach analitycznych rozróżniam między UCZUCIAMI jako zjawiskami psychofizjologicznymi i EMOCJAMI, które są ich manifestacjami”.

1. Emocje a język. Środki językowe służące nazywaniu i wyrażaniu emocji

Emocje towarzyszą użytkownikom wszystkich języków i uczestnikom różnorodnych kultur, czego dowodzą poniższe uniwersalia kulturowe wyodrębnione przez Annę Wierzbicką (1999: 275–276):

- we wszystkich językach istnieje wyraz *czuć*;
- we wszystkich językach istnieją nazwy uczuć negatywnych i pozytywnych;
- we wszystkich językach istnieją wyrazy (choć nie zawsze tożsame znaczeniowo) odnoszące się do reakcji organizmu na dobre lub złe emocje;
- we wszystkich kulturach istnieje relacja między wyrazem twarzy a dobrymi lub złymi uczuciami (uniesione usta świadczą o pozytywnych emocjach; usta skierowane w dół świadczą o negatywnych emocjach);
- we wszystkich językach istnieją wykrzykniki służące emocjonalnemu zabarwieniu wypowiedzi;
- we wszystkich językach można wyróżnić terminy związane z emocjami (oryg. *emotion terms*).

Jak zaznacza Elżbieta Łątka (2012: 37 za Wierzbicka 1999: 163), mimo opracowania powyższego katalogu uniwersaliów kulturowych Wierzbicka jest zdania, iż „Pojęcia nazywające emocje są ściśle zależne od kultury, na gruncie której powstały i funkcjonują. Nie mają zatem charakteru uniwersalnego, są niepowtarzalne i wyrażają stosunek do uczuć typowy dla danej kultury oraz unikalne relacje między emocjami, poznaniem i zachowaniami społecznymi”.

Emocje objawiają się reakcjami organizmu (m.in. szybszym biciem serca, wysokim ciśnieniem krwi, reakcjami skórnych) i wyrażane są zarówno za pomocą środków niewerbalnych, a więc mimiki i gestów, jak również werbalnych form reprezentatywnych, na przykład za pomocą wyrazów nazywających

uczucia, wykrzykników lub zdań wykrzyknikowych (Schwarz-Friesel 2013: 57). Reinhard Fiehler (2010: 23–24) dzieli środki językowe służące nazywaniu i wyrażaniu emocji na formy służące bezpośredniemu nazywaniu emocji (oryg. *erlebensdeklarative Formen*), stałe zwroty o charakterze przenośnym (oryg. *feste metaphorische Wendungen*) i metaforyczne użycie wyrażen językowych (oryg. *metaphorischer Gebrauch von Ausdrücken*). Do form służących bezpośredniemu nazywaniu emocji zalicza wyrażenia eksplicytnie nazywające emocje (oryg. *erlebensbenennende Ausdrücke*): *Odczuwałem radość* (oryg. *Ich empfand Freude*), związane porównania: *Odczuwam pustkę* (oryg. *Ich fühle mich leer*), porównania z elementem wprowadzającym *jak* (oryg. *wie* lub *als ob*): *Czułem się tak, jakbym tracił grunt pod nogami* (oryg. *Ich fühlte mich als ob mir der Boden unter den Füßen weglitt*). Przykładem stałego zwrotu metaforycznego jest zdanie: *Gotuje się we mnie* (oryg. *Es kocht in mir*), a konwencjonalnego wyrażenia metaforycznego: *Mam przed sobą egzamin* (oryg. *Die Prüfung steht mir bevor*).

Przyglądając się elementom i środkom językowym służącym nazywaniu i wyrażaniu emocji w przekazie medialnym, wskazać należy na wybrane dotychczasowe opracowania mieszczące się w zakresie omawianej tu tematyki (por. np. Szkudlarek-Śmiechowicz 2006; Szczepaniak 2015; Szczepaniak 2021). Niniejszy artykuł nie pretenduje do pełnego ujęcia językowych sposobów wyrażania emocji w komentarzu sportowym, jest jedynie próbą analizy wąskiego wycinka rzeczywistości pozajęzykowej i może stanowić przyczynek do dalszych, pogłębionych badań.

Na potrzeby niniejszej analizy wybrane zostało narzędzie zaproponowane przez Annę Wierzbicką (1999). Klasyfikacja emocji Wierzbickiej pozbawiona jest bowiem etnocentryzmu i opiera się na pojęciach obecnych w wielu kręgach kulturowych, stąd może stanowić narzędzie do badania porównawczego pojęć związanych z emocjami w różnych językach. W ramach tego modelu emocje przedstawiane są jako eksplikacje związane ze strukturami kognitywnymi, eksplikacje mają charakter prototypowych scenariuszy, a pojęcia służące nazywaniu emocji mogą wzajemnie się uzupełniać (Łątka 2012: 37). Poniżej przedstawiam klasyfikację Wierzbickiej z pochodzącym od autorki niniejszego artykułu proponowanym tłumaczeniem na język polski (Wierzbicka 1999):

- (1) reakcje na przyjemne wydarzenia (oryg. *something good happened*): radość, szczęście, zadowolenie, przyjemność, zachwyty, ulga, podekscytowanie, nadzieja (oryg. *joy, happy and happiness, contented, pleased and pleasure, delight, relief, excitement, hope*);
- (2) reakcje na nieprzyjemne wydarzenia (oryg. *something bad happened*): smutek, nieszczęście, cierpienie, rozpacz, żal, zwątpienie, rozczarowanie, frustracja (oryg. *sadness, unhappiness, distress, sorrow, grief, despair, disappointment, frustration*);
- (3) reakcje na bieżące nieprzyjemne wydarzenia (oryg. *bad things can happen*): strach i obawa, przerażenie, trwoga, lęk, niepokój, panika, nerwowość,

zmartwienie (oryg. *fear and afraid, fright, terrified/petrified/horrified, dread, alarmed, panic, anxiety, nervous, worry, concern, apprehension*);

(4) wyrażanie sprzeciwu wobec bieżących nieprzyjemnych wydarzeń (oryg. *I don't want things like this to happen*): złość, wzburzenie, wściekłość, furia, oburzenie, zbulwersowanie, szok (oryg. *anger, indignation, fury, rage, outrage, appalled, shocked*);

(5) wyrażanie emocji odczuwanych wobec innych osób (oryg. *thinking about other people*): zawiść i zazdrość, współczucie i żal wobec siebie, litość, radość z cudzego nieszczęścia, wdzięczność, podziw, samouwielbienie, pogarda (oryg. *envy and jealousy, pity and self-pity, compassion, Schadenfreude, gratitude, admiration and self-admiration, contempt*);

(6) emocje odczuwane wobec siebie (oryg. *thinking about ourselves*): wstyd, skrępowanie, duma, wyrzuty sumienia, poczucie winy (oryg. *shame, embarrassment, pride, remorse, guilt*).

Wykorzystanie zaproponowanego przez Wierzbicką narzędzia w badaniu emocji w komentarzu sportowym może nieść ze sobą pewne ograniczenia. Jednym z nich może być asymetria między uczuciami pozytywnymi (jedna kategoria) a negatywnymi (trzy kategorie). Choć w literaturze przedmiotu odnaleźć można różne sposoby klasyfikacji emocji (por. np. Plutchik 1980; Ekman 1999), ze względu na jej kognitywny i uniwersalny charakter klasyfikacja Wierzbickiej (1999) wydaje się możliwa do zastosowania w badaniach porównawczych koncentrujących się na relacji język – emocje. Wątpliwość w odniesieniu do zgromadzonego materiału badawczego budzić może także rozróżnienie między wskazanymi kategoriami, np. reakcją na nieprzyjemne wydarzenia a reakcją na bieżące, nieprzyjemne wydarzenia. Pierwsza z zaproponowanych klasyfikacji odnosi się do osiągniętych przez sportowców wyników i ich przeszłych doświadczeń sportowych. W ramach drugiej z tych kategorii zaprezentowane zostaną w niniejszym artykule odniesienia do aktualnych wydarzeń na trasie biegowej. Ostatni ze scenariuszy przewiduje uwzględnienie tego, co dany człowiek myśli o sobie samym, co jest bardzo trudne w komentarzu sportowym, jeśli sportowiec nie wyrazi tego za pomocą języka na przykład w trakcie wywiadu. W tej grupie emocji przedstawiam zatem poświadczenia kontekstualne ilustrujące odniesienia komentatorów do emocji sportowców. Mając świadomość ograniczeń zastosowania klasyfikacji emocji Wierzbickiej (1999) w odniesieniu do emocji w komentarzu sportowym, trzeba zaznaczyć, że niniejszy artykuł nie pretenduje do miana pracy przeglądowej, a jest jedynie pierwszą próbą autorki zbliżenia się do tematyki emocji w języku i zachodzących między nimi relacji, a jednocześnie weryfikacji użyteczności tego narzędzia do analizy zebranego materiału badawczego.

2. Komentarz sportowy

Grochala (2012b: 96) zauważa, że „Komentarz kieruje uwagę odbiorców na bieżące sprawy, kształtuje ich punkt widzenia, informuje, jak należy odbierać rzeczywistość, wyjaśniając procesy w niej zachodzące, rzuca nowe światło na problem, naprowadzając na sposób myślenia komentatora, który przekonuje odbiorców do swoich racji”. W niniejszym artykule przyjmuję za Grochałą (2012b: 105), że „Ze względu na swoją silną tradycję nazewniczą, usankcjonowaną głównie przez użytkowników języka, nazwę *komentarz sportowy* (koniecznie z przydawką wyodrębniającą) przypisałabym do warstwy słownej transmisji telewizyjnej na żywo”.

W opracowaniach niemieckojęzycznych komentarz sportowy (oryg. *Sportberichterstattung*) funkcjonuje jako termin nadrzędny wobec komentarza sportowego na żywo (oryg. *Liveübertragung*) oraz komentarza poprzedzającego widowisko sportowe i emitowanego po jego zakończeniu (oryg. *sportjournalistische Vor- und Nachberichterstattung*) (por. Bente, Brosius, Jarren 2013: 324). Magdalena Duś (2020: 20) zwraca uwagę na różnicę między terminami *Sportkommentar* (pol. komentarz sportowy), *Sportbericht* (pol. relacja sportowa) i *Sport-Live-Ticker* (pol. ticker sportowy, relacja sportowa na żywo). Wśród cech charakterystycznych dla niemieckojęzycznego komentarza sportowego Mückel (2019: 91) wymienia stosowanie:

- skrótowców i skrótów,
- aliteracji i współbrzmienia,
- przydomków i pseudonimów,
- gier słownych i gier słownych z wykorzystaniem nazw własnych,
- superlatywów i hiperboli,
- wyrażen idiomatycznych, metaforycznych i porównań,
- terminologii specjalistycznej,
- metaforodnoszących się do emocji, walki, cielesności, techniki, teatru.

Wśród elementów językowych charakterystycznych dla polskojęzycznego komentarza sportowego Ostrowski (2021) wyróżnia:

- zapożyczenia językowe,
- eponimy,
- synonimy,
- neologizmy,
- neosemantyzmy,
- elementy socjolektalne, żargonowe, slangowe,
- środki stylistyczne i retoryczne, tj. metafory i metonimie, porównania, personifikacje, peryfrazy, hiperbole, eufemizmy, epitety, synekdochy, pytania retoryczne, powtórzenia, ironie.

3. Cel i sposób realizacji badania

W niniejszym artykule analizie poddane zostaną elementy językowe służące nazywaniu i wyrażaniu emocji w polskojęzycznym i niemieckojęzycznym komentarzu sportowym w narciarstwie alpejskim i biathlonie. Celem analizy jest próba uchwycenia różnic i podobieństw między polsko- i niemieckojęzycznym komentarzem sportowym w odniesieniu do występujących w nim emocji, realizowanych za pomocą środków językowych. Materiał językowy stanowiący podstawę badania wyekscerpowany został z wybranych transmisji sportowych Pucharu Świata w narciarstwie alpejskim i biathlonie w sezonie 2023/2024, emitowanych na żywo w polskojęzycznej stacji telewizyjnej Eurosport³ oraz na niemieckojęzycznych kanałach pierwszym i drugim telewizji publicznej ARD i ZDF. Za źródło materiału badawczego posłużyły transmisje, w których dla języka polskiego odnotowano 40 wypowiedzi odnoszących się bezpośrednio do emocji, dla języka niemieckiego zaś 52. W niniejszym artykule zaprezentowana zostanie część zebranego materiału badawczego, dla przykładów w nim nieujętych zostaną przedstawione dane liczbowe.

Celem analizy jest próba określenia, jakie emocje towarzyszą omawianym rozgrywkom sportowym. Pierwszy jej etap polega na przyporządkowaniu komentarzy zawierających wyrazy i wyrażenia nazywające emocje i służące ich ekspresji do obszarów konceptualizacji wyodrębnionych przez Wierzbicką (1999). Następnie analizie poddane zostaną elementy językowe służące nazywaniu i wyrażaniu emocji w komentarzu sportowym w oparciu o podział zaproponowany przez Fiehlera (2010). Każdorazowo zaprezentowane zostaną najpierw przykłady z polskiego komentarza, a następnie z niemieckiego.

4. Analiza materiału językowego

W przedstawionym poniżej materiale językowym komentatorzy wyrażają własne emocje względem wydarzeń towarzyszących zmaganiom oraz nazywają i odnoszą się do emocji zawodników, kibiców i trenerów na podstawie obserwacji ich mimiki i gestów.

Reakcje na przyjemne wydarzenia (*something good happened*)

Pierwszy z obszarów konceptualizacji emocji (reakcje na przyjemne wydarzenia) tworzą odniesienia komentatorów do reakcji sportowców i kibiców. Należą do nich: zachwyty (1), zaskoczenie (2), zadowolenie (3), radość (4):

- (1) Aktualnie piąta, **jaka uśmiechnięta**, super!
- (2) Trzecia, **nie do wiary!**
- (3) *Das ist genau das, was **sich** der Deutsche Skiverband auch **wünscht** und die Jungs sind **happy**, guter Start für die deutschen Skicrosser, weniger für den Österreicher [...].*
- (4) *Jarl Magnus Riiber hört die Fans und **kann es genießen**...*

³ W niniejszym badaniu wykorzystano transmisje dostępne na platformie <http://www.player.pl>.

Reakcje na nieprzyjemne wydarzenia (*something bad happened*)

Reakcje na nieprzyjemne wydarzenia, a więc rozpacz (5), rozczarowanie (6) i rezygnacja (7), odnoszą się do bieżących osiągnięć zawodników i ich przeszłych doświadczeń sportowych:

- (5) Mamy pierwszą ofiarę stoku w Saalbach, bo wszystkie zawodniczki ukończyły pierwszy przejazd. No jest, jest **rozpacz**, jak widać, bo to była niezła pozycja, Slokar była dziewiętnasta w pierwszym przejeździe, gdyby jej się udało, mogłaby awansować do pierwszej piętnastki, powiedzmy, no ale niedziennie jest niedziela.
- (6) **Rozczarowanie**, ale tak jak powiedziałem, on miał kłopoty, przedwczoraj, wczoraj do giganta w ogóle nie wystartował.
- (7) *Es sieht so aus, als ob die eine gar keine Lust hat, sich auf diese so wichtige Frage zu konzentrieren [...].*

Reakcje na bieżące nieprzyjemne wydarzenia (*bad things happen*)

W ramach trzeciego z omawianych obszarów konceptualizacji emocji (reakcje na bieżące nieprzyjemne wydarzenia) wyróżnić można odniesienia do aktualnych wydarzeń na trasie biegowej, którym towarzyszy strach (9, 11), frustracja (10) i niepewność (12):

- (8) No ale ta jazda nie do końca poukładana, i to też **ciekawe**, czy to **strach**, **obawa**, czy taka dyspozycja dnia.
- (10) Byłaby szalona ta dziewczyna, gdyby atakowała, nawet widać z mowy ciała, że jest po prostu **sfrustrowana**.
- (11) *deswegen werden Jonas und Pollock im Moment zittern müssen, dass sie am Ende [...].*
- (12) *Aber man spürt eine gewisse Verunsicherung, die bei den Frauen da mitfährt.*

Wyrażenie sprzeciwu wobec bieżących nieprzyjemnych wydarzeń (*I don't want things like this to happen*):

Czwarta grupa (wyrażenie sprzeciwu wobec bieżących nieprzyjemnych wydarzeń) zawiera poświadczenia kontekstualne ilustrujące opisywane przez komentatorów emocje: zdenerwowanie (14, 15), złość i agresję (13, 16) zawodników jako reakcję na aktualne wydarzenia na trasie biegowej:

- (13) **Troszkę za mało agresji**, chociaż zobaczymy, co będzie, bo to jest taka dość płynna jazda, ale jednak..., jednak nie... [...].
- (14) Slalomistka aktualnie na 30. miejscu w slalomie, bo też nie kończy za każdym razem, no ale trzydzieści osiem setnych sekundy i to może troszkę **zdenerwować** Chiare Pogneaux, która siedzi na dole na czerwonym fotelu, bo to dobrze wygląda.
- (15) *Souveräne Vorstellung, im achter Finale [...] die zuvor gesagt hat, ja ich bin schon bisschen nervös, sie weiß, hier geht's um was und die Konkurrentinnen lauern.*
- (16) [...] *Das war ärgerlich, hat sich ein bisschen beklagt, dass ihm auf einem Ski gestiegen ist [...].*

Wyrażanie emocji odczuwanych wobec innych osób (*thinking about other people*)

Kolejny z wymienionych obszarów konceptualizacji emocji (wyrażanie emocji odczuwanych względem innych osób) odnosi się do emocji komentatorów wywołanych osiąganymi przez sportowców wynikami. W przedstawionym materiale badawczym są to podziw (17, 18), wdzięczność (20), respekt (19):

- (17) No fantastyczny przejazd, **pełen podziwu jestem** dla tej dziewczyny, błędnie!
- (18) Widać tutaj ta agresję, zacieśnianie tej linii, **podoba mi się** przejazd Huetter.
- (19) *Er ist ein Phänomen, er ist ein überragender Athlet, der sehr **respektiert wird** im Feld innerhalb Gemeinschaft [...].*
- (20) **Ihm ist zuzutrauen**, das haben wir am Freitag beim Massenstart gesehen, wo alle zusammen gelaufen sind und er gewonnen hat [...].

Odniesienia komentatorów do emocji sportowców i kibiców (*thinking about ourselves*):

W ramach tej kategorii przedstawione zostaną poświadczenia kontekstualne ilustrujące odniesienia komentatorów do emocji sportowców i kibiców. W analizowanym materiale badawczym są to zadowolenie (21) i rozczarowanie (22, 23):

- (21) **Zadowolona** ze swojego przejazdu, jak państwo słyszycie.
- (22) *Das war schon **bitter** für ihn, das ganze große Ziel [...], aufgrund von Krankheit musste er dann Teil der Saison auslassen [...].*
- (23) *[...] kommt nur als vierte ans Ziel, **Enttäuschung**, sicherlich auch für die Zuschauer hier.*

Kolejnym etapem analizy jest przyporządkowanie poświadczeń kontekstualnych z omawianego tu komentarza sportowego do trzech kategorii językowych: form służących bezpośrednio nazywaniu emocji (oryg. *erlebensdeklarative Formen*), stałych zwrotów o charakterze metaforycznym (oryg. *feste metaphorische Wendungen*) i metaforycznego użycia wyrażen językowych (oryg. *der metaphorische Gebrauch von Ausdrücken*) (Fiehler 2010).

Formy służące bezpośrednio nazywaniu emocji:

- (24) Lara Gut Behrami, no mnie ona **imponuje** pewnością siebie, takim doświadczeniem, no i dokładnie wie, co robić.
- (25) **Es sieht so aus, als ob die eine gar keine Lust hat**, sich auf diese so wichtige Frage zu konzentrieren...
- (26) *Das ist genau das, was **sich** der Deutsche Skiverband auch **wünscht** und die Jungs sind **happy**, guter Start für die deutschen Skicrosser.*

Stale zwroty o charakterze metaforycznym:

- (27) Nic więcej nie dało się zrobić, **rozklada ręce**⁴.
 (28) *Bachsleitner dürfte auch, nicht nur Florian Wilmsmann, auch ordentlich **Wut im Bauch haben**⁵, denn der ist gestern nach einem eigentlich starken Rennen nicht weiter gekommen.*
 (29) [...] *ist **der lachende Dritte**⁶ geworden, den werden wir uns genauer anschauen [...].*
 (30) [...] *dass **die Stimmung** trotz der schlechten Ergebnisse in keiner Weise **im Keller war**⁷.*
 (31) *Die 22-jährige Tschechin, die große **Hoffnungsträgerin**⁸.*

Metaforyczne użycie wyrażen językowych:

- (32) Ester Ledeca przed chwilą tutaj pokazała, że absolutnie **nie zna strachu**.
 (33) Myślę, że Maryna **nam** tu trochę **dołoży rumieńców**, jeśli pojawi się w bramce startowej.
 (34) *Diese langen Rennen **bringen** immer wieder **Überraschungen**.*
 (35) *Tim Hroneck hat **Geduld gezeigt**, gewartet [...].*
 (36) *Was sagst du zu so einem Rennen? Ist es, entweder man kann nur so **sprudeln** oder man **findet keine Worte mehr**.*
 (37) *Vielleicht **war** da ein bisschen **der Druck draus**, die Spannung weg [...].*
 (38) *Das war schon **bitter**⁹ für ihn, das ganze große Ziel [...], aufgrund von Krankheit musste er dann Teil der Saison auslassen [...].*

Na podstawie zgromadzonych poświadczeń kontekstualnych w językach polskim i niemieckim można odważyć się na stwierdzenie, że w analizowanych komentarzach niemieckojęzycznych nieco częściej występują metafory i związki frazeologiczne (23 poświadczenia), podczas gdy dla polskojęzycznego komentatora sportowego, będącego źródłem materiału badawczego, charakterystyczna jest strategia deskryptywna i nazywanie emocji w sposób eksplicytny (37 poświadczeń). W prezentowanych przykładach z języka niemieckiego odnotować można bezpośrednie nazywanie emocji określanych jako przyjemne i związane z pomyślnymi wydarzeniami, odniesienia do emocji nieprzyjemnych zaś mogą mieć charakter eufemistyczny (por. np. przykłady nr 22, 28, 30).

⁴ 'rozkladać ręce – ktoś stwierdza, że nie może nic zrobić, aby zmienić jakiś niekorzystny stan rzeczy' (WSJP).

⁵ 'Wut im Bauch haben – unterdrückte Verärgerung, Empörung; geheim gehaltener, unausgesprochener Zorn' (DWDS).

⁶ 'der lachende Dritte – jmd. (Unbeteiligter), der aus dem Streit, Konkurrenzkampf zweier anderer seinen Vorteil ziehen kann; Nutznießer eines Konflikts zwischen zwei anderen Personen, Parteien, o. Ä' (DWDS).

⁷ 'im Keller sein – umgangssprachlich: von Gemütsverfassungen, Stimmungen: zerstört, verdorben, sehr schlecht sein' (DWDS).

⁸ 'Hoffnungsträger – Person oder (selten) Sache, an die man in einem bestimmten Bereich Hoffnungen knüpft' (DWDS).

⁹ 'bitter – gehoben/übertragen: schmerzlich, scharf, beißend, verbittert' (DWDS).

Taki stan rzeczy może być ściśle powiązany ze stopniem standaryzacji komentatora sportowego, co potwierdzałyby tezę Ewy Szkudlarek-Śmiechowicz (2006). W materiale badawczym odnotować można 26 poświadczeń w komentarzu niemieckim i 17 w języku polskim nazywających emocje sportowców, kibiców i trenerów oraz 26 przykładów w języku niemieckim i 23 w języku polskim odnoszących się do reakcji i emocji komentatorów.

Podsumowanie

Przedstawiony w niniejszym artykule materiał badawczy i wysnute na podstawie jego analizy wnioski służą jedynie ilustracji pewnych tendencji w polskojęzycznym i niemieckojęzycznym komentarzu sportowym, a potwierdzenie poczynionych tu obserwacji wymagałoby podjęcia badań na większym korpusie językowym. Niewątpliwie zarówno w polskojęzycznym, jak i niemieckojęzycznym komentarzu sportowym odnotować można liczne przykłady poświadczające udział podobnych emocji. Przewaga emocji odnotowanych jako przyjemne oraz wzbogacenie komentarza o wyrażenia metaforyczne może wiązać się z większą popularnością dyscypliny sportowej w danym państwie, a w konsekwencji zrzeszaniu większej liczby widzów przed telewizorem. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego dyscyplinami sportowymi cieszącymi się największą popularnością w Polsce są w kolejności: piłka nożna, siatkówka, pływanie, karate, koszykówka, lekka atletyka, strzelectwo sportowe, piłka ręczna i tenis stołowy oraz skoki narciarskie i żużel (Ostrowski 2021: 28). W Niemczech do najpopularniejszych dyscyplin sportowych należą: piłka nożna, sporty zimowe, koszykówka, piłka ręczna, lekka atletyka, tenis, sport motorowy, futbol amerykański, boks, hokej na lodzie (Statista Consumer Insights 2024). Wyraźne zaangażowanie emocjonalne osoby komentującej wydarzenie sportowe może wynikać z identyfikowania się komentatora z daną dyscypliną (Grochala 2012a: 201; 2019), co potwierdza także założenie Schwarz-Friesel (2008: 288). Poddając analizie emocje w ujęciu kulturowym, należy jednak pamiętać, że nie każdy człowiek reaguje na daną sytuację w ten sam sposób, nawet jeśli zaobserwować można pewne oczekiwania społeczne wobec jego reakcji (Harkins, Wierzbicka 2001).

Literatura

- Bentle G., Brosius H.B., Jarren O. (red.), 2013, *Lexikon Kommunikations- und Medienwissenschaft*, Wiesbaden: Springer Verlag. <https://doi.org/10.1007/978-3-531-93431-0>
- Biathlon Mixed Staffel – das Re-Live, Das Erste, <http://www.sportschau.de/wintersport/biathlon/re-live-biathlon-wm-mixed-staffel-100.html> (dostęp: 20.03.2024).

- Biathlon-WM Nove Mesto. Einzel Frauen, Highlights, ZDF, <http://www.zdf.de/sport/wintersport#videoId=biathlon-wm-nove-mesto-einzel-frauen-zu-sammenfassung-highlights-100> (dostęp: 20.03.2024).
- Crans-Montana, Supergigant kobiet, Eurosport, URL: <http://www.player.pl/eurosport,24/crans-montana-supergigant-kobiet,8930998> (dostęp: 20.03.2024).
- Das Einzelrennen der Frauen – die komplette Übertragung, Das Erste, <http://www.sportschau.de/wintersport/biathlon/wm-frauen-nove-mesto-komplett-100.html> (dostęp: 21.03.2024).
- Der Biathlon-Sprint der Frauen bei der WM im Re-Live, Das Erste, <https://www.ardmediathek.de/video/sportschau-wintersport/der-biathlon-sprint-der-frauen-bei-der-wm-im-re-live/das-erste/Y3JpZDovL3Nwb3J0c2NoYXUuZGUvODk4MmUyZGYtZWVmOC00YzkwLWIxYTEtYzQ5ZDg3YmRhZDhm> (dostęp: 21.03.2024).
- Dudenredaktion (o.J): „Emotion” auf Duden Online, <http://www.duden.de/rechtschreibung/Emotion> (dostęp: 10.06.2024).
- Dudenredaktion (o.J): „Gefühl” auf Duden Online, <http://www.duden.de/rechtschreibung/Gefuehl> (dostęp: 10.06.2024).
- DWDS – *Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache. Das Wortauskunftssystem zur deutschen Sprache in Geschichte und Gegenwart*, hrsg. v.d. Berlin-Brandenburgischen Akademie der Wissenschaften, <http://www.dwds.de> (dostęp: 27.03.2024).
- Fiehler R., 2010, *Sprachliche Formen der Benennung und Beschreibung von Erleben und Emotionen im Gespräch*, „*Studia Germanistica*”, t. 6, „*Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Ostraviensis Studia Germanistica*”, s. 19–30.
- Grochala B., 2012a, *Dwugłós dziennikarsko-ekspercki – wpływ czynników pragmatycznych na sposób konstruowania komentarza sportowego/relacji sportowej na żywo*, „*Język a Kultura*”, t. 23: *Akty i gatunki mowy w perspektywie kulturowej*, s. 199–209.
- Grochala B., 2012b, *Komentarz (sportowy), relacja (sportowa), sprawozdanie (sportowe) – przegląd stanowisk*, „*Acta Universitatis Lodziensis. Folia Litteraria Polonica*”, t. 17, s. 95–105. <https://doi.org/10.18778/1505-9057.17.09>
- Grochala B., 2019, *Język sportu a wyrażanie emocji – nowa (?) perspektywa oglądu*, „*Prace Językoznawcze*”, t. 21(9), s. 19–29. <https://doi.org/10.31648/pj.4686>
- Ekman P., 1999, *Basic Emotions*, w: T. Dalgleish, T. Power (red.), *The Handbook of Cognition and Emotion*, Sussex: John Wiley & Sons, Ltd, s. 45–60. <https://doi.org/10.1002/0470013494.ch3>
- Harkins J., Wierzbicka A. (red.), 2001, *Emotions in Crosslinguistic Perspective*, Berlin–New York: Mouton de Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110880168>
- Kvitfjell, 2. Supergigant kobiet, Eurosport, <http://www.player.pl/eurosport,24/kvitfjell-2-supergigant-kobiet,8981315> (dostęp: 20.03.2024).
- Lewandowska-Tomaszczyk B., Wilson P. A., 2013, *English „fear” and Polish „strach” in contrast: The GRID paradigm and the Cognitive Corpus Linguistic methodology*, w: J.J.R. Fontaine, K.R. Sherer, C. Soriano (red.), *Components of Emotional Meaning: A sourcebook*, New York: Oxford University Press, s. 425–436.

- Łątka E., 2012, *Czy mówienie o emocjach w języku obcym jest możliwe? O potrzebie rekonstruowania skryptów kulturowych wyrażania emocji dla glottodydaktyki polszczyzny*, „Acta Universitatis Lodziensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców”, t. 19, s. 35–43.
- Mückel W., 2019, *Metaphorik im Kommunikationsbereich der Sprachfachlichkeit*, „Fachsprache 41 (S1)”, s. 87–100. <https://doi.org/10.24989/fs.v41iS1.1768>
- Ostrowski A., 2021, *Telewizyjne imperium sportowe. Prawdy i fikcje*, Wrocław: Oficyna Wydawnicza ATUT.
- Plutchik R., 1980, *Emotion: A Psychoevolutionary Synthesis*, New York: Harper and Row.
- Rejter A., 2010, *Język a emocje w ujęciu glottodydaktycznym*, w: A. Achteлик, M. Kita, J. Tambor (red.), *Sztuka i rzemiosło. Nauczyć Polski i polskiego*, t. 2, Katowice: Gnome, s. 75–83.
- Saalbach. Slalom Kobiet, Eurosport, <http://www.player.pl/eurosport,24/saalbach--slalom-kobiet-2-przejazd,8961658> (dostęp: 21.03.2024).
- Schwarz-Friesel M., 2008, *Sprache, Kognition und Emotion: Neue Wege in der Kognitionswissenschaft*, w: H. Kämper, L.M. Eichinger (red.) *Sprache – Kognition – Kultur. Sprache zwischen mentaler Struktur und kultureller Prägung. Institut für Deutsche Sprache Jahrbuch 2007*, Berlin–New York: Walter de Gruyter, s. 277–301. <https://doi.org/10.1515/9783110970555-014>
- Schwarz-Friesel M., 2013, *Sprache und Emotion*, Tübingen–Basel: A. Francke Verlag. <https://doi.org/10.36198/9783838540399>
- Slalom kobiet, 2. przejazd, Eurosport, <http://www.player.pl/eurosport,24/soldeu-slalom-kobiet-2-przejazd,8667687> (dostęp: 20.03.2024).
- Słownik języka niemieckiego PONS, <http://www.pl.pons.com/t%C5%82umaczenie> (dostęp: 26.06.2024).
- Statista Consumer Insights, 2014, *Welche Sportarten faszinieren die Deutschen?*, <http://www.de.statista.com/infografik/30076/befragung-zum-interesse-an-verschiedenen-sportarten/> (dostęp: 18.09.2024).
- Szkudlarek-Śmiechowicz E., 2006, *Wyrażanie emocji w telewizyjnych komentarzach sportowych*, w: K. Michalewski (red.), *Wyrażanie emocji*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, s. 353–365.
- Szczepaniak J., 2015, *Sprachspiel Emotion: zum medialen und semiotischen Status von Emotionen*, Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego.
- Szczepaniak J., 2017, *EMOCJE jako zmaterializowane UCZUCIA. Próba lingwistycznej eksplikacji MIŁOŚCI w tekstach pisanych*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego”, t. 73, s. 259–270.
- Szczepaniak J., 2021, *Emotionen als diskursive Phänomene*, „Stylistyka”, t. 30, s. 11–24. <https://doi.org/10.25167/Stylistyka30.2021.1>
- Taborek J., 2012, *Language of sports. Some remarks on the language of football*, w: H. Lankiewicz, E. Wąsikiewicz-Firlej (red.), *Informed teaching – premises of modern foreign language pedagogy*, Piła: Wydawnictwo PWSZ, s. 239–255.

-
- Tworek A., 2000, *Język sportu – próba definicji (analiza języka polskiego i niemieckiego)*, w: G. Szpila (red.), *Język a komunikacja, t.: Język trzeciego tysiąclecia*, Kraków: Tertium, s. 331-340.
- Wierzbicka, A., 1999, *Emotions across Languages and Cultures: Diversity and Universals*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511521256>
- Żmigrodzki P. (red.), *Wielki słownik języka polskiego*, <https://wsjp.pl/> (dostęp: 27.03.2024).

© by the author, licensee University of Lodz – Lodz University Press, Lodz, Poland.
This article is an open access article distributed under the terms and conditions of
the Creative Commons Attribution license CC BY-NC-ND 4.0
(<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)
Received: 1.04.2024. Accepted: 1.07.2024.
